

Mohai Gabriella

Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Témavezető: Hack Péter tanszékvezető habilitált egyetemi docens

A büntetőeljárás törvény leggyakrabban előforduló külön eljárásai

- büntetőeljárás tankönyvek alapján

A külön eljárásokat¹ a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) XXI-XXVIII. fejezetei tartalmazzák:

1. fiatakorúak elleni büntetőeljárás
2. katonai büntetőeljárás
3. magánvádas eljárás
4. bíróság elé állítás
5. távol levő terhelttel szembeni eljárás
6. lemondás a tárgyalásról
7. tárgyalás mellőzése
8. mentességet élvező személyekkel szembeni büntetőeljárás.

A büntetőeljárás rendszerének általános és különjárásokra tagozódását Király Tibor *Büntetőeljárás jog* című tankönyvében oly módon magyarázza, hogy a büntetőeljárás törvényi rendszerének meghatározása többféle elvi alapon nyugodhat. Lehetséges olyan megoldás, hogy az eljárásnak egységesnek kell lennie függetlenül attól, hogy milyen bűncselekmény a tárgya. A hatályos Be. ezen a megoldáson alapul. Lehetséges olyan megoldás továbbá, amely szerint a törvény többféle eljárást különböztet meg, például annak függvényében, hogy hányféle bűncselekmény kategóriát állapít meg a büntető anyagi jog. Ezen az elképzelésen alapult az 1973. évi Be., amikor büntetői és vétségi eljárást határozott meg, igazodva a Büntető Törvénykönyv szerinti bűncselekményi kategóriákhoz. Az említett eljárási formák egymáshoz való viszonya nem az általános és a különös viszonya volt, miszerint a büntetői eljárás lett volna az általános és a vétségi a különös. Mindkét

¹ A „külön eljárások” megjelölés Király Tibor tankönyvében „különjárás”-ként, Tóth Mihály és Herke Csongor tankönyvében „külön eljárás”-ként szerepel.

eljárási forma általános volt a megfelelő bűncselekményi csoportok elbírálásakor. Más kérdés, hogy a törvényszerkesztés választhat olyan technikai megoldást, amelynek alkalmazásával az egyik eljárási formát részletesen leírja – az 1973. évi Be. a büntetési eljárást –, a másiknál pedig csak az eltéréseket állapítja meg. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény az általános eljárásnak egyféle formáját határozza meg, azonban tekintettel van a bűncselekmény súlyára és jellegére, és számos esetben ezekhez igazítja a szabályokat. A hatáskörre vonatkozó rendelkezések, az egyesbírói vagy tanácsban történő eljárás, a védő kötelező jelenlétének szabályai a bűncselekmény súlyának, jellegének függvényében nyertek megfogalmazást. Az egységes általános büntetőeljárás sem marad tehát érzéketlen a büntető ügy, a bűncselekmény sajátosságai iránt.²

A külön eljárás definíciója Király Tibor szerint olyan eljárás, amely – miként az általános eljárás is – a büntetőjogi főkérdések (a bűnösség, a jogkövetkezmények) eldöntésére irányul, és

- az eljárási alapelvek megtartásával, de részben kivételek eltűrésével,
- a törvényben meghatározott külön (speciális) szabályok és kivételek szerint az általános eljárási szabályok alapján folyik. A külön eljárások szabályozására rendszerint jogpolitikai, illetőleg eljárásgazdaságossági (perökonómiai) szempontok vezetnek a jogalkotót. Erre okot adó tények lehetnek:

- a terhelt speciális személyi körülményei (fiatalkorúak, katonák, mentességet élvező személyek, távollévők ellen folytatott eljárás);

- az eljárás tárgya (magánvádas eljárás);

- a terhelt beismerése, konszenzuskészsége, mindazon esetekben, amikor a bűncselekmény súlya, illetőleg a kiszabható büntetés nem haladja meg a törvényben meghatározott mértéket (bíró elé állítás, lemondás a tárgyalásról, tárgyalás mellőzése mellett folytatott eljárás).³

Tóth Mihály *Büntető eljárásjog* című tankönyve a külön eljárásokkal kapcsolatban kiemeli, hogy a külön eljárások körében is az általános szabályok érvényesülnek, a külön eljárásokról szóló fejezet csak az eltérő és a kiegészítő jellegű rendelkezéseket tartalmazza. Egyes külön eljárások egymást kizárják (fiatalkorúak elleni eljárás – magánvádas eljárás; fiatalkorúak elleni eljárás – katonai eljárás, fiatalkorúak elleni eljárás – tárgyalásról lemondás; tárgyalás mellőzése – bíró elé állítás). Más külön eljárások együtt alkalmazhatóak (fiatalkorúak elleni eljárás – bíró elé állítás; magánvádas eljárás – tárgyalás mellőzése).

² KIRÁLY T. (2008): 590-591.

³ Uo.: 591-592.

Herke Csongor *Büntető eljárásjog* című tankönyve felhívja a figyelmet arra, hogy sor kerülhet az általános és a különös eljárások közötti áttérésre is, amelynek során – ha az egyes külön eljárások feltételei nem állnak fenn – a bíróság áttér a rendes eljárásra, és aszerint folytatja le azt (pl. bíróság elé állításnál a terheltként történő első kihallgatástól számított több mint 30 nap telik el). Ez az áttérés azonban fordítva is megtörténhet, ha a hatóság az eljárás későbbi szakaszában azt észleli, hogy valamelyik külön eljárás alkalmazásának van helye (pl. az ismeretlen tettesről kiderül, hogy fiataalkorú).⁴

Tóth Mihály szerint az egyszerűsítő külön eljárások azt a régi, és teljesen megnyugtatóan aligha megoldható dilemmát hordozzák magukban, hogy meddig lehet elmenni a gyorsítás és egyszerűsítés útján az alapvető garanciák sérelme nélkül. Mi az egyébként szükségszerűen felmerülő egyszerűsítés ára, és ez nem túl magas-e a remélt eredményhez képest. A törvény úgy próbálja feloldani ezt az ellentmondást, hogy egyrészt szigorúan meghatározza és korlátozza az egyszerűsítés feltételeit, és esetükben bizonyos ellensúlyokat igyekszik építeni a rendszerbe. Az Emberi Jogok Európai Egyezményében részes államoknak, így Magyarországnak is kötelessége megteremteni azon eljárási formákat, amelyek az általános eljárás keretén és szabályain túlmenően is biztosítják az eljárások gyorsítását, mielőbbi lezárását. Ezek az intézmények hatékonyabban biztosítják azt az alapelvet, hogy a vádlottnak joga van ésszerű időn belül a tárgyalásra, biztosítják ugyanakkor a vádlottal szembeni tisztesség követelményét. Mindez abból a megfontolásból is ered, hogy a vádlott nem tartható huzamosabb időn keresztül a bűnösség gyanúja alatt. Az egyszerűsítő külön eljárásokkal kapcsolatban felmerülő érveket és ellenérveket Tóth Mihály végül úgy foglalja össze, hogy a gyorsítást szolgáló egyszerűsítő bírósági eljárások alkalmasak lehetnek a hagyományos bírósági eljárás késedelmeinek kiküszöbölésére. Egyes, jellegükénél fogva csekélyebb súlyú, illetve a terhelt által beismert, vagy tettenérés folytán könnyen bizonyítható bűncselekmények rendelkezhetnek olyan személyi vagy ténybeli körülményekkel, amelyek nem indokolják a törvény szerint hosszadalmasabb rendes eljárás lefolytatását, ugyanakkor lehetőséget adnak az elkövető beismerésére, valamint a személyiségére, a bűncselekmény körülményeire, a kiszabható büntetésre, a bűnösség fokára, az okozott kár mértékére tekintettel az egyszerűsített eljárás lefolytatására. Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy az egyszerűsítő eljárások lefolytatása számos, a bírói eljárásra vonatkozó lényeges alapelv

⁴ HERKE CS. (2012): 246-247.

feladásával jár. Az eljárások lefolytatása gyors és hatékony, ugyanakkor magában hordozza annak veszélyét, hogy az anyagi igazság felderítése csorbát szenvedhet, és ily módon árthat az igazságszolgáltatás eszméjének. Az egyszerűsítés szükségszerű, ennek ára azonban az alapelvek csorbulása. A törvény azonban igyekszik az ellentmondásokat feloldani azáltal, hogy az egyszerűsítő eljárás törvényi feltételeit szigorúan meghatározza, illetve korlátozza, ugyanakkor garanciális ellensúlyokat épít az egyes intézményekbe.⁵

Az egyes különeljárások

Tárgyalás mellőzéses eljárás

Király Tibor *Büntetőeljárás jog* című tankönyve a tárgyalás mellőzésével lefolytatott eljárás jogpolitikai indokainak bemutatása során leírja, hogy ezen külön eljárás alkalmazása esetén a bíróság tárgyalás nélkül, a vádlott meghallgatása, bizonyítás lefolytatása nélkül állapít meg büntetést, illetve alkalmaz intézkedést, és az jogerőre emelkedik, ha a vádlott vagy más jogosult nem kéri a tárgyalás megtartását. A tárgyalás mellőzése olyan külön eljárás, amelyben – főszabályként – nem érvényesül az ártatlanság vélelme, a közvetlenség, a szóbeliség, a nyilvánosság, és csak korlátozott mértékben működik a bizonyítékok szabad értékelésének, illetve a védelemhez való jognak az elve. A tárgyalás mellőzésével hozott végzés, bár bíró – bírósági titkár – hozza, mégis inkább adminisztratív, semmint a bírói aktus jegyeit viseli magán.

A vizsgált büntetőeljárás intézményt történeti fejlődésében tekintve megállapítható, hogy az intézményt ismerte már az 1896. évi XXXIII. tc. is, büntetőparancs néven. A büntetőparancs eleinte csak pénzbüntetés kiszabását tette lehetővé. A jogalkalmazás csak akkor tartotta indokoltnak a külön eljárás igénybevételét, ha az eljárás tárgyát kizárólag pénzbüntetéssel fenyegetett vétség vagy kihágás képezte. A későbbiekben azonban a gyakorlati sikerek a törvényhozást arra indították, hogy a szankciók mind szélesebb skálájának alkalmazását tegye lehetővé. Az 1973. évi I. törvény már megengedte, hogy a bíróság a végzésben foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, elkobzást is kimondjon, továbbá elkobzás alá eső érték megfizetésére kötelezzen. A régi Be.-t módosító 1995. évi LXI. törvény már odáig jutott, hogy megengedte a

⁵ TÓTH M. (szerk.) (2009): 507-508.

felfüggesztetett szabadságvesztés kiszabását, és ugyanezt teszi a hatályos Be. is. (A hatályos Be. eredeti szövege a jogintézmény elnevezésekor visszatért az 1896-os első Bp.-hez, és büntetőparancsról rendelkezett. A 2002. évi I. törvény viszont az 1973-as Be. elnevezését hozta vissza a tárgyalás mellőzése szóhasználattal.)

A tárgyalás mellőzésével hozott bírói döntés – mindaddig, amíg csak pénzbüntetésre korlátozódott –, a gyakorlatban esetenként akár úgy is működhetett, mint a „*gyanús személyre*” kirótt adószerű fizetési kötelezettség, amelyet a kötelezett még ártatlanul is inkább teljesített, mintsem hogy a büntetőperbe vádlottként belebonyolódjék. Így tehát teljes egészében érvényesülhetett a vádlottnak a jogaival való rendelkezési jogosultsága, ami kizárta, hogy a bíró az igazságot kutassa.

Amíg az így elbírált cselekmények kis súlyúak és közel állnak a bagatell szinthez, amelyet az igazságszolgáltatás szívesen mellőz (*minima non curat praetor*), inkább előfordulhat, hogy a vádlott nem kér tárgyalást. Belenyugszik a tárgyalás mellőzésével hozott végzésbe, aminek folytán jogerőssé és végrehajthatóvá válhat akár az alaptalan bírói határozat is. A helyzetnek azonban szükségképpen meg kell változnia akkor, amikor a tárgyalás mellőzésével hozott végzésben megállapítható szankció már nem csupán pénzbüntetés (vagy annál enyhébb szankció), hanem a vádlott egzisztenciális érdekeire hosszabb távon, súlyosan és közvetlenül kiható büntetés. A foglalkozástól eltiltás vagy például a hivatásos gépkocsivezetőnek a járművezetéstől eltiltása, és főként a szabadságvesztés már olyan szankciók, amelyek alkalmazásakor nehezen képzelhető el, hogy a „*büntetőeljárástól történő szabadulás*” domináns motívum legyen a terhelt számára, amikor a jogorvoslat igénybevételéről dönt. Ilyen jogkövetkezményeket az ártatlan vagy akár a bűnös is, ha túl szigorúnak tartja, kényelmi okokból aligha vállal. Más szóval: nagyobb a valószínűsége annak, hogy a vádlott a végzéssel szemben jogorvoslattal él, azaz tárgyalást kér, mint azon esetekben, amikor a szankció csak – a mértékében is „elviselhető” – pénzbüntetés. Amikor tehát, ha a tárgyalás mellőzésével elbírált bűncselekmény súlya és jelentősége jóval meghaladja a csekély szintet, és szabadságvesztés kiszabására, illetve más súlyosan korlátozó büntetések alkalmazására ad jogalapot, akkor megnő annak a valószínűsége, hogy a vádlott tárgyalás megtartását kéri. Ezzel azonban eltűnnek a tárgyalás mellőzéséhez fűződő eljárásgazdaságossági, időszerűségi előnyök.

A tárgyalás mellőzésével lefolytatott eljárásban kiróható, illetőleg megállapítható szankciók többsége nem jár a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezményekkel. A Btk. mentesítésre vonatkozó

szabályai szerint ugyanis a törvény erejénél fogva áll be a mentesítés pénzbüntetés esetén az ítélet jogerőre emelkedése napján. A felfüggesztett szabadságvesztés esetén azonban a mentesítés csak a próbaidő leteltének napján következik be. Ez azt is jelenti, hogy ha a vádlott a végzéssel szemben nem kéri időben a tárgyalás tartását, akkor olyan hátrányok érik, amelyekkel esetleg nem is számolt, és ezen már csak kivételesen, rendkívüli jogorvoslattal lehet változtatni, ez pedig ellentétes a tárgyalás mellőzése jogpolitikai indokaival.

Ugyanakkor az ilyen helyzet annál inkább előfordulhat, mert védő részvétele a tárgyalás mellőzése esetén nem kötelező. A tárgyalás mellőzése intézményének legfőbb jogpolitikai indokát Király Tibor abban látja, hogy célja az eljárás egyszerűsítése, gyorsítása, a bíróságok munkaterhének csökkentése és a terhelt megkímélése a nyilvános tárgyalás viszontagságaitól. E jogpolitikai célok elérésének feltétele a terhelt beismerése és feltételezett belenyugvása az eljárási forma alkalmazásába, illetőleg az ennek során hozott bírói végzés tartalmába. A tárgyalás mellőzésével lefolytatott eljárás feltételezi, vagyis beismerés alapján vélelmezi a terhelt konszenzusát, de – amint előbb rámutattunk – a vélelmezésre kevesebb alap van súlyosabb szankciók megállapítása esetén. A tárgyalás mellőzésével lefolytatott eljárásban, mint más különjárási formákban is, a célszerűségi megfontolások érvényesülnek. Ennek ára azonban a tárgyalás mellőzése, ami együtt jár azzal, hogy az eljárás egyes alapvető, fontos elvei nem érvényesülnek. A bíróság végzésével szemben tárgyalás megtartását nemcsak a vádlott és védője, hanem a törvényben megnevezett más alanyok is kérhetik, ám legtöbbjük jogorvoslati jogosultsága csak szűk keretek között érvényesül.⁶

A tárgyalás mellőzéses eljárás lényegét Tóth Mihály úgy foglalta össze tankönyvében, hogy az egyszerűsítés és a gyorsítás áráként egyes alapelvek sérülnek. A jogintézmény sajátos jellegéből következően tárgyalás mellőzésekor nem érvényesül a közvetlenség, a nyilvánosság és a szóbeliség, miként a kontradiktórius eljárás sem. A törvényhozó azonban az említett hátrányokat megfelelő garanciákat magában foglaló szabályozással ellensúlyozza:

- a jogintézmény csak a terhelt beismerése esetén alkalmazható;
- a törvény tételesen megjelöli az alkalmazható szankciórendszert;
- a terhelt számára legfontosabb biztosíték, hogy a tárgyalás mellőzésével meghozott végzéssel szemben tárgyalás tartását kérheti, amellyel elérheti, hogy a bíróság az általános eljárási

⁶ KIRÁLY T. (2008): 634-636.

szabályok szerint tárgyaláson lefolytatott bizonyítás eredményeként fog dönteni büntetőjogi felelősségéről.⁷

Herke Csongor arra hívja fel a figyelmet a tárgyalás mellőzésével kapcsolatban, hogy a bíróság úgy hoz ügydöntő határozatot, hogy nem tart bírósági tárgyalást, hanem a hozzá beérkezett iratok alapján dönt a terhelt büntetőjogi felelősségének kérdésében. Éppen ezért az eljárás eredményeként nem ítélet, hanem végzés születik (elsőfokú ítéletet csak tárgyalás alapján lehet hozni).⁸

A tárgyalás mellőzéses eljárás konjunktív feltételei, hogy

- a vádlott szabadlábban van,
- az ügy tényállása egyszerű,
- a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte,
- a törvény lehetővé teszi szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztését, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától eltiltás, kiutasítás kiszabását, intézkedésként jóvátételi munkát, próbára bocsátást, megrovást illetve mellékbüntetés önálló büntetésként történő alkalmazását,
- a büntetés célja tárgyalás tartása nélkül is elérhető,
- maximum két évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabására kerül sor.

A tárgyalás mellőzése alkalmazásához a törvény nem állapít meg külön hatásköri szabályokat, azonban a gyakorlat tapasztalatai azt mutatják, hogy a jogintézmény alkalmazására általában a járásbíróságok előtt folyamatban lévő büntető ügyekben kerül sor. A törvényi feltételek bármelyikének hiánya esetén kizárólag az általános szabályok szerint lefolytatott tárgyalás kitűzéséről rendelkezhet a bíróság, illetve meghozhatja a tárgyalás előkészítése során az általános eljárásra vonatkozó bármely rendelkezést.

Az eljárás első feltétele, hogy a vádlott szabadlábban legyen. Ennek a feltételnek az értelmezése során felmerülhet, hogy a vádlott

- az adott ügyben nem lehet fogva vagy
- a bírósági határozat meghozatalakor kell szabadlábban lennie.

⁷ TÓTH M. (szerk.) (2009): 531.

⁸ HERKE CS. (2012): 266.

A bírói gyakorlat és a helyes jogértelmezés a második feltételt fogadja el, amiből az következik, hogy a vádlottat akkor is fogva tartottnak kell tekinteni, ha más ügyben van előzetes letartóztatásban, illetve tölt büntetést. Annak a ténynek, hogy a vádlott szabadlábon van, a bírósági végzés meghozatalakor kell fennállnia. Ebből következik, hogy a tárgyalás mellőzése nem kizárt abban az esetben, ha a vádlott a tárgyalás mellőzésével meghozott végzés kézbesítésekor más ügyben fogva van, mivel az előbbi jogértelmezés a bírósági végzés meghozatalakor követeli meg a tényleges szabadlábon létet.

A tényállás egyszerűségének követelménye abból ered, hogy a bíróság iratok alapján dönt, ezért bonyolult megítélésű ügyekben nem alkalmazható. A tényállás hiányosságait nyilvánvalóan csak a tárgyaláson lehet tisztázni, az iratok alapján a bírónak erre ugyanis nincs lehetősége.

A beismerésen a történeti tényállásra vonatkozó tények elismerését kell érteni. A terhelt ezeket a tényeket befolyástól mentesen kell, hogy előadja. Nem szükséges ugyanakkor a beismeréshez – a bűncselekményt megvalósító tények előadásán túlmenően – a bűnösség beismerése. Mindebből természetesen a fordítottja is következik, hogy amennyiben a vádlott csupán a bűnösségét ismeri el, de a tényeket nem, akkor a jogintézmény alkalmazásának nincs helye.⁹ A vádlott beismerésével kapcsolatban Király Tibor is kimondja – és ezzel Tóth Mihály is egyetért –, hogy a terhelt beismerő vallomásának nem kell a bűnösségre is kiterjednie. Akár bűnösségre is kiterjedő beismerés ellenére sem alkalmazható azonban az egyszerűsített eljárás, ha annak alapján, illetve más bizonyítékokkal történő összevetésből megállapíthatóan a bűncselekmény, illetve az ügy lényeges elemei nem tisztáztak.¹⁰

A törvény által taxatívén felsorolt büntetőjogi joghátrányok alkalmazhatóak tárgyalás mellőzéses eljárás keretében, ide értve a pártfogó felügyelet és az elkobzás, vagyonekobzás elrendelését is. A büntető anyagi jogi rendelkezések mellett eljárásjogi intézkedéseknek is helye lehet: döntés a polgári jogi igény felől (helyt ad vagy egyéb törvényes útra utasítja), próbára bocsátást kimondó rendelkezés hatályon kívül helyezése, egyesítés és elkülönítés, az eljárás felfüggesztése és megszüntetése. Az ügyészi indítványban meghatározott joghátrány nem köti a bíróságot.

A törvény nem köti a végzés meghozatalát sem ügyészi indítványhoz. A bíróság azt köteles vizsgálni, hogy a tárgyalás mellőzésének valamennyi feltétele fennáll-e. Amennyiben nem, akkor a bíróságnak kötelessége,

⁹ TÓTH M. (szerk.) (2009): 532-533 és Be. 544. § (1) és (2) bekezdése

¹⁰ KIRÁLY T. (2008): 637.

hogy a külön eljárást mellőzve, az általános szabályok szerint tartson tárgyalást. Ebben a körben vizsgálnia kell többek között, hogy amennyiben egy vádlott több bűncselekménye miatt kerül sor a külön eljárás feltételeinek vizsgálatára, úgy valamennyi bűncselekmény vonatkozásában fennállnak-e a tárgyalás mellőzésének feltételei. Ugyanez érvényes abban az esetben is, ha több terhelt vonatkozásában kerül sor vádemelésre. A törvényhozóra vagy a bírói gyakorlatra vár annak a kérdésnek az értelmezése, hogy ilyenkor egy vagy egyes vádlottak esetén a külön eljárás lefolytatására kerül sor, míg a többi vagy másik vádlottak esetén a tárgyalás megtartása szükséges-e.¹¹ Király Tibor tankönyve felhívja a figyelmet ebben a körben arra, hogy a Be. 544. § (1) bekezdése a bíróság a tárgyalás mellőzésével történő eljárását ügyészi indítványhoz köti, de ez a bíróság számára nem kötelező. Magánvádas ügyben a bíróság indítvány nélkül, hivatalból bocsát ki tárgyalás mellőzésével végzést, pótmagánvádra folytatott ügyekben a jogintézmény alkalmazása mind hivatalból, mind indítványra kizárt.¹²

A végzés meghozatalának az ügy bíróságra érkezésétől számított 30 napon belül van helye. Annak érdekében, hogy az eljárás minél gyorsabban befejeződhessen, a 30 napos határidő abszolút határidő, ennek letelte után kizárólag tárgyaláson dönthető el az ügy. Amennyiben a bíróság magánvádas ügyben járt el, úgy a harminc napos határidő a személyes meghallgatás megtartásának a napjától számíthat. Ez a határidő – a személyes meghallgatás kitűzésére tekintettel – nyilvánvalóan hosszabb a közvádas ügyben meghatározott időtartamnál. A törvényi céloknak megfelelően szolgálja ugyanakkor a gyorsítást a személyes meghallgatástól napjától számított határidőre vonatkozó kötelezettség. A bíróság ugyanis ebben az esetben sem tart tárgyalást, a személyes meghallgatáson pedig tisztázni tudja a törvény által megkívánt feltételek meglétét.

A bíróság a tárgyalás mellőzése során végzéssel határoz. A bírósági titkárok jogkörének bővüléséből ered az a rendelkezés, amely szerint a végzést bírósági titkár is meghozhatja. A bírósági titkár azonban kizárólag a tárgyalás mellőzésekor járhat el, amennyiben az ügyben tárgyalás tartására kerül sor, úgy azt csak bíró folytathatja le. A bírósági titkár az előzőek alapján és csak az általános szabályok szerint feljogosított hivatásos bíró helyett járhat el. Abban az esetben, amennyiben kizárólag az Országos Bírósági Hivatal által kijelölt bíró jogosult az eljárásra, úgy

¹¹ TÓTH M. (szerk.) (2009): 533-534.

¹² KIRÁLY T. (2008): 636-637.

bírósági titkár nem hozhat végzést (4/2007. Büntető Kollégiumi vélemény).

A tárgyalás mellőzésével meghozott végzés ügydöntő határozat. A határozat tartalmazza a bíróság megnevezését, a bírósági eljárás helyét, a határozathozatal időpontját, illetve annak megjelölését, hogy a bíróság tárgyalás mellőzésével járt el. A bíróság a határozatában a terhelt büntetőjogi felelősségéről határoz, noha határozata mellőzi a bűnösség kimondását. A bíróság határozata nem csak rendelkező részből, hanem indokolásból is áll, így összességében megállapítható, hogy a tárgyalás mellőzésével meghozott végzés olyan ügydöntő határozat, melynek szerkesztésére a külön eljárásban szabályozott rendelkezéseket kell alkalmazni.¹³

A külön eljárásban sajátos módon alakul a jogorvoslat. A tárgyalás mellőzésével meghozott határozattal szemben ugyanis elsősorban nem fellebbezésnek van helye. A törvény rendelkezése szerint a végzés ellen fellebbezésnek nincs helye, azonban az ügyész, a magánvádló, a vádlott, a védő, a magánfél és az egyéb érdekeltek tárgyalás tartását kérhetik. A bíróság jelen külön eljárásban a tényállás megállapítása során a nyomozás irataira támaszkodva jár el. A vádlottal szemben anélkül kerül sor a büntetőjogi felelősség megállapítására és büntetőjogi joghátrány alkalmazására, hogy tárgyalást tartana a bíróság és azon bizonyítást venne fel. Ezért a törvény lehetőséget nyújt a felsoroltaknak arra, hogy a tárgyalás tartását kérjék, mely esetben a bíróság köteles tárgyalást tartani. Az első fokon hatáskörrel és illetékességgel rendelkező és a határozatot meghozó bíróság ezért maga tart tárgyalást és dönt a tárgyalás alapján a külön eljárásban meghozott végzéséről.

A jogorvoslat bejelentésére a törvény az általános szabályok szerint nyolc napos határidőt állapít meg, melyet – az eljárási határidők számítására vonatkozó szabályok szerint – a kézbesítéstől kell számítani.

A törvény korlátozza az ügyész tárgyalás tartása iránti kérésének jogát. Nem kérheti ugyanis tárgyalás tartását azon a címen, hogy a bíróság a külön eljárás szabályai szerint járt el. Abban az esetben azonban, ha az ügyész a bíróság által alkalmazott szankcióval nem ért egyet, illetve bármely törvényi feltétel hiányát észleli, úgy jogában áll jogorvoslati jogosultságát alkalmazni. A fellebbezés kizártsága ugyanis csak abban az esetben érvényes, amennyiben a bíróság a külön eljárás szabályainak maradéktalan betartásával járt el.

¹³ TÓTH M. (szerk.) (2009): 534-536.

Sajátos korlátozó rendelkezést tartalmaz a törvény a magánfél jogosultságára, a magánfél ugyanis kizárólag a polgári jogi igényt elbíráló rendelkezéssel kapcsolatban kérheti tárgyalás tartását. Ugyanilyen rendelkezés vonatkozik az egyéb érdekeltre, aki csak az elkobzással, vagyonelkobzással és az elektronikus adat végleges hozzáférhetlenné tételével kapcsolatban terjesztheti elő a jogorvoslatot. Az eljárás szükségtelen elhúzódását zárja ki a törvény azon rendelkezése, amely a magánfél jogorvoslatával kapcsolatos. Abban az esetben ugyanis, ha a tárgyalás tartását kizárólag a magánfél kérte, a bíróság a tárgyaláson a polgári jogi igényre vonatkozó rendelkezést hatályon kívül helyezi, és az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja. A jogalkotó így kizárja az eljárás szükségtelen elhúzódását abban az esetben, amennyiben nem az úgynevezett büntetőjogi főkérdéseket sérelmezik.

A jogorvoslatokra vonatkozó általános szabályok jelen eljárásban is érvényesülnek, azaz a tárgyalás tartására irányuló kérelemnek a végzés végrehajtására halasztó hatálya van. Ez alól kivétel, ha a jogorvoslat járulékos kérdésre vonatkozik (elkobzásra, vagyonelkobzásra, elektronikus adat végleges hozzáférhetlenné tételére, polgári jogi igényre vagy bűnügyi költségre). Amennyiben tehát a tárgyalás tartását kizárólag járulékos kérdésekben kérik, úgy a „büntetőjogi főkérdések” vonatkozásában a végzés jogerőre emelkedik.

A külön eljárásban meghozott végzés közlésének kötelező módja a kézbesítés. A kézbesítésre vonatkozó szabályok alól azonban a törvény kivételt tartalmaz, ugyanis tárgyalás mellőzése esetén hirdetményi kézbesítésnek nincs helye. Amennyiben nem lehetett a terheltnek kézbesíteni a végzést, úgy a bíróságnak kötelessége, hogy tárgyalást tűzzön ki. Ennek leggyakoribb módja, hogy a vádlott tartózkodási helye a határozat meghozatala után ismeretlenné válik. Abban az esetben azonban, amennyiben a határozat meghozatala előtt derül ki, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, a bíróságnak nincs törvényes lehetősége a külön eljárás alkalmazására. Ebben az esetben jogában áll az ügyész figyelmét felhívni arra, hogy kíván-e indítványt tenni a tárgyalásnak a vádlott távollétében való megtartására. Ennek megléte esetén a Be. XXV. fejezete szerint jár el, ellenkező esetben pedig lehetősége van az eljárás felfüggesztésére.

Amennyiben a jogosultak nem kérték tárgyalás tartását, úgy a bíróság végzése jogerőre emelkedik és a jogerő ugyanolyan hatállyal bír, mint a jogerős ítélet, amiből az következik, hogy az elbírált bűncselekmény kapcsán a terhelttel szemben újabb büntetőeljárásnak – a rendkívüli jogorvoslatot kivéve – nincs helye.

A bíróságnak kötelessége, hogy a törvényesen előterjesztett kérelemre tárgyalást tartson. A tárgyalásra az általános szabályok az irányadóak azzal, hogy a tárgyalás megkezdése után a bíróság kötelessége ismertetni a tárgyalás mellőzésével meghozott végzést, illetve a tárgyalás tartására irányuló kérelmet. Ezt követően természetesen nem maradhat el a vádirat ismertetése sem, noha a törvény ezt külön nem jelöli meg. Amennyiben a jogorvoslati kérelem nem járulékos kérdésre vonatkozik, a bíróság a tárgyalás mellőzésével meghozott végzését hatályon kívül helyezi, és ezt követően a tárgyalást az általános szabályok szerint folytatja le. Sor kerül a teljes bizonyítási eljárás lefolytatására. Mivel pedig ez az eljárás a bíróság törvényen alapuló kötelessége, úgy a tárgyalás mellőzésével hozott végzését hatályon kívül helyező és a tárgyalás megtartására vonatkozó végzés ellen kizárt a fellebbezés. A hatályon kívül helyező rendelkezésre azért van szükség, mert a bíróság a tárgyaláson lényegében nem a korábbi határozatát bírálja el, hanem a kérelem folytán tárgyalást tart, és az ügyet érdemben – bizonyítási eljárás lefolytatása útján – dönti el.

A tárgyalás tartása iránti kérelem jogorvoslati jellegéből következik, hogy a kérelmező a tárgyalás megkezdéséig a kérelmét visszavonhatja. Ebben az esetben a bíróság a tárgyalás mellőzésével meghozott végzés jogerősítéséről rendelkezik. Az eljárás sajátos jellegéből eredő szabály, hogy a tárgyalást kérő személynek a tárgyaláson való részvétele kötelező. Ebből kifolyóan a törvény szerint hallgatólagos kérelem-visszavonásnak kell tekinteni, ha a tárgyalást kérő személy a tárgyaláson nem jelenik meg és magát előzetesen, alapos okkal nem menti ki. Ebben az esetben úgy kell tekinteni, mint aki a kérelmét visszavonta. A bíróság ilyenkor a végzést jogerősíteni fogja. Ez a rendelkezés az ügyészre nem vonatkozik.

Abban az esetben, ha a tárgyalás azért nem tartható meg, mert a vádlott tartózkodási helye ismeretlenné vált és következtetni lehet arra, hogy megszökött, vagy a hatóság elől elrejtőzött, úgy a bíróság a Be. távollétes eljárásra vonatkozó 529. § (1) bekezdését alkalmazhatja, és szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén elfogatóparancsot bocsát ki (4/2007. BK vélemény.).

A tárgyaláson lefolytatott bizonyítási eljárás alapján a bíróság immár az általános szabályok szerint ítélettel fog dönteni a vádlott büntetőjogi felelősségéről, így bűnösséget megállapító vagy felmentő ítéletet, illetve adott esetben eljárást megszüntető végzést hozhat.

A tárgyalás mellőzésével meghozott végzés kapcsán a törvény a súlyosítási tilalomhoz hasonló rendelkezést tartalmaz. A vádlott terhére megállapított joghátrány a tárgyalás alapján elsődlegesen csak akkor

súlyosítható, ha a tárgyalás tartására irányuló kérelem a vádlott terhére szóló. Ennek hiányában pedig a tárgyaláson felmerülő új tények, bizonyítékok alapján kerülhet sor hátrányosabb jogkövetkezmények kiszabására. A vádlott terhére az ügyész és a magánvádló terjeszthet elő kérelmet. A súlyosabb joghátrány alkalmazásának elsődleges feltétele a tárgyaláson felmerülő új bizonyíték, ami olyan tény, amely nem a nyomozás során, hanem a kérelem alapján tartott tárgyaláson merült fel. Önmagában azonban az új bizonyíték nem elegendő, ennek alkalmasnak kell lennie arra, hogy erre figyelemmel vagy súlyosabb minősítést, vagy jelentős mértékben súlyosabb joghátrányt kell alkalmazni. A törvény szóhasználatából egyenesen következik, hogy a büntetés mértékének jelentéktelen súlyosítása nem kerülhet szóba, a bíróság csak akkor értékelheti az új bizonyítékot a vádlott terhére, ha ennek folytán jelentős mértékben súlyosabb büntetést vagy büntetés helyett alkalmazott intézkedést kell kiszabni. Az irányadó gyakorlat szerint új ténynek minősülhet, ha a bíróság a Be. 72. § (2) bekezdése alapján célszerűségi okból a terhelt más ügyét a folyamatban lévő ügghöz egyesíti. Ennek kapcsán a vádlott bűnösségét a tárgyalás mellőzésével hozott végzésben elbírált cselekményen kívül más bűncselekmény elkövetésében is megállapítja, és ebben az esetben nincs akadálya a tárgyalás mellőzésével hozott végzésben foglaltaknál súlyosabb büntetés kiszabásának.

A Be. nem tartalmaz külön rendelkezést a tárgyaláson meghozott határozat elleni jogorvoslatról, ezért a tárgyalás alapján meghozott határozatra az általános rendelkezések az irányadóak. A bíróság ítélete ellen az általános szabályok szerint van helye fellebbezésnek, és e jogorvoslatnak halasztó hatálya van.

A másodfokú eljárásban sajátos módon alakul a súlyosítási tilalom abban az esetben, ha a bíróság nem az ügyész vagy a magánvádló kérelmére tartotta meg a tárgyalást. Az ügyész ugyanis ebben az esetben is jogosult a tárgyaláson meghozott ítélettel szemben a vádlott terhére fellebbezést bejelenteni. A másodfokú bíróság pedig ez alapján az elsőfokú bíróságtól eltérő súlyosabb jogkövetkezményt alkalmazhat. Az ismertetett súlyosításra vonatkozó rendelkezések ugyanis kizárólag az elsőfokú bíróság számára állítanak fel korlátokat. Az általános szabályok szerint bejelentett fellebbezés alapján a másodfokú bíróságnak a Be. 354. § alapján kell megítélnie a súlyosítási tilalom kérdését. Amennyiben az elsőfokú bíróság a tárgyalás mellőzésével meghozott végzésének hatályon kívül helyezését követő tárgyalás alapján ítéletet hoz, akkor már az általános szabályok szerint van helye perorvoslatnak a döntés ellen. A másodfokú bíróság a felülbírálat során mind a fellebbezéssel megtámadott ítéletet, mind az azt megelőző bírósági eljárást felülvizsgálja. Ennek során

határozatát az elsőfokú bíróság által megállapított tényállásra alapítja, kivéve, ha az megalapozatlan.¹⁴

A bíróság elé állítás

A bíróság elé állítás intézményével kapcsolatban Király Tibor hangsúlyozza, hogy – amint a külön eljárások között a tárgyalás mellőzése és a lemondás a tárgyalásról is – ez is a büntetőeljárás gyors lezárását szolgálja az arra alkalmas ügyekben. A Be. az általános szabályok között is tartalmaz számos olyan rendelkezést, amely az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását célozza, pl. a nyomozás során a jelentés készítésének a lehetővé tétele egyes nyomozási cselekményekről, tárgyalási szakaszban az ítéletnek a mulasztó terhelt távollétében történő kihirdetése, a kifogás intézményének a bevezetése a bíróság mulasztásaival szemben.

A bíróság elé állítás – történetét tekintve – szerepelt a II. Bp.-ben, de az 1954. évi V. törvény törölte ezt az eljárási formát. Az 1962. évi 8. tvr. (I. Be.) módosításáról szóló 1966. évi 16. tvr. ismét beiktatta az eljárásjog rendszerébe, és tartalmazta az 1973. évi I. törvény is.

A jogintézmény célja – valamennyi törvény hatálya idején – az volt (és ma is az), hogy az egyszerűbb megítélésű, bizonyítási nehézségektől mentes ügyekben a cselekmény elkövetését a bíróság részéről a lehető leggyorsabb felelősségre vonás kövesse.¹⁵ A bíróság elé állítás értékelése során a gyorsításon és egyszerűsítésen kívül Tóth Mihály az intézmény előnyeként emeli ki, hogy érvényesíti a közérdek oldaláról jelentkező azon elvárást, hogy minél gyorsabban követi a felelősségre vonás a bűncselekmény elkövetését, az annál hatékonyabb lehet. A gyors elbírálás előnyös a terhelt számára is, hiszen biztosítja az „ésszerű határidőt”, előnyös lehet a sértett számára, mivel kártérítési igényét előbb tudja érvényesíteni, ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy az elkövetéshez közel eső eljárásban a bizonyítékok feltárása, valamint bizonyítása is könnyebb.

Az eljárás gyorsítását alapvetően a következő intézkedések könnyítik:

- lényegesen egyszerűbb, illetve nem szükségszerűen lefolytatandó a nyomozás;
- a tárgyalás előkészítése alapvetően az ügyész feladata;
- a vádemelés szóban és nem írásba foglalt vádiratban történik;

¹⁴ TÓTH M. (szerk.) (2009): 536-540.

¹⁵ KIRÁLY T. (2008): 617-618.

- a bizonyítás elégtelensége, illetve eredménytelensége esetén a bíróság az iratokat visszaküldheti az ügyésznek;
- nincs helye az eljárás felfüggesztésének a tárgyalás megkezdése után (abban az esetben, amikor a tárgyalás megkezdése után az eljárás felfüggesztésének igénye merül fel, a bíróság az iratokat visszaküldi az ügyésznek).

A magánvádas eljárásban a magánvádló eljárása esetén bíróság elé állításnak nincs helye, a bíróság elé állítás ugyanis kizárólag az ügyész ilyen irányú indítványa alapján indulhat. Az a jog pedig, hogy az ügyész az eljárás típusát megválaszthassa, közvádlói minőségéből fakad. A magánvádló nem minősül közvádlónak, még akkor sem, ha az ügyészhez hasonló vádat képvisel. Hasonló okból ugyancsak kizárt a bíróság elé állítás a pótmagánvádra folytatott eljárásban.

A bíróság elé állítás törvényi feltételei konjunktívák. Egyedül a tettenérés vagy a bűncselekmény elkövetésének beismerése szerepel vagylagosan, azonban a két feltétel közül egyiknek mindenképp fenn kell állnia. A Be. alapján, amennyiben tettenérés mellett a törvény által megkívánt valamennyi feltétel fennáll, úgy az ügyész számára kötelező a bíróság elé állítás. Akár a törvény kötelező előírásán, akár az ügyész diszkrecionális jogán alapul a bíróság elé állítás alkalmazása, úgy az csak és kizárólag a bűncselekmény elkövetésétől számított 30 napon belül történhet. Ezen időbeli korlátozás valamennyi, a bíróság elé állítás kapcsán számba jöhető bűncselekményre érvényes. Ugyanakkor a 30 napos határidő úgynevezett eljárási határidő, amelyet a Be. 64. §-a szerint kell számítani. A bűncselekmény elkövetésének napja a határidőbe ezért nem számít bele, és amennyiben a 30. nap munkaszüneti napra esik, a határidő a következő munkanapig meghosszabbodik. Tóth Mihály tankönyve felhívja a figyelmet arra, hogy a bíróság elé állítás határidejének 30 napban történő megállapítása megegyezik a vádirat benyújtása előtt elrendelt előzetes letartóztatás első időtartamával. Ebből következően a kényszerintézkedés meghosszabbítása nélkül van lehetőség az egyszerűsítő külön eljárás alkalmazására. Abban az esetben pedig, amennyiben a törvény által megkívánt 30 napos határidő a bíróság elé állítás időpontjában letelt, úgy az iratokat az ügyésznek kell visszaküldeni.

A Be. 517. § (1) és (2) bekezdésében meghatározott törvényi feltételek első pontja rögzíti, hogy a terheltet csak olyan bűncselekmény miatt lehet bíróság elé állítani, amelyre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel. Mindebből az következik, hogy a tárgyalás külön eljáráshoz a törvény hatásköri korlátokat nem állít fel. A bűncselekmény büntetési tételétől függően mind járásbíróság, mind

törvényszék előtt folyhat bíróság elé állítás. A Be. 16. §-ának (1) bekezdése alapján ugyanis törvényszék hatáskörébe tartozhatnak nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények is. A Be.-ben meghatározott azon törvényi feltétel megállapításakor, hogy a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, a Btk. Különös Részében megállapított büntetési tételből kell kiindulni. Ennek értékelésénél nem irányadó sem a Btk. Általános Részének a bűnhalmazatra vonatkozó előírása, sem pedig a különös és többszörös visszaesőkre vonatkozó rendelkezése sem, azaz a megemelt felső határ nem jöhet szóba a bíróság elé állítás esetén. Halmazati büntetésként a szabadságvesztés tartama a nyolc évet is meghaladhatja. Nem hagyható figyelmen kívül azonban, hogy bűnhalmazat esetén valamennyi elbírálást képező bűncselekmény kapcsán fenn kell állnia az egyéb feltételeknek.

Azon törvényi feltétel, hogy az ügy megítélése egyszerű, azt jelenti, hogy mind ténybeli, mind jogi értelemben ilyenek értékelhető. Általánosan rögzíthető, hogy ebben az esetben nem minősül a bűncselekmény sem szerteágazónak, sem összetettnek, illetve a bizonyítás nem elsősorban közvetett bizonyítékokon alapszik, a bizonyítékok nem ellentmondásosak, tisztázhatóak. Nincs szükség hosszadalmas bizonyítási cselekmények lefolytatására, például könyvszakértői vélemény elkészítésére.¹⁶ Király Tibor tankönyve további példákat említ az ügy megítélésének egyszerűségével kapcsolatban. Az ügy jogi megítélése nem tekinthető egyszerűnek például akkor, ha olyan jogi kérdésekről kell dönteni, amelyekben a joggyakorlat is bizonytalan vagy felmerül a tévedés, a jogos védelem, az elmeállapot megfigyelésének szükségessége. Ebből a szempontból többnyire az egymozzanatú, időben és térben behatárolt, gyakori (szokványos) bűncselekmények alkalmasak a bíróság elé állítás keretében történő elintézésre.¹⁷ A minősítés vonatkozásában azonban rögzíteni kell, hogy nem állapítható meg bíróság elé állítás ezen feltétele abban az esetben, ha a cselekmény jogi minősítése kapcsán nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabban fenyegetett bűncselekmény megállapítása is szóba kerülhet.

Az a törvényi feltétel, hogy a bizonyítékok rendelkezésre állnak, azt a követelményt foglalja magában, hogy a tárgyalás megkezdésekor valamennyi, az ügy szempontjából releváns bizonyíték a bíróság előtt legyen. Önmagában az a tény, hogy a bizonyítási eszközök könnyen beszerezhetőek, nem elegendő. Következik mindebből az is, hogy részben

¹⁶ TÓTH M. (szerk.) (2009): 508-510.

¹⁷ KIRÁLY T. (2008): 618-619.

felderítetlen, vagy hiányosan bizonyított ügyet nem lehet bíróság elé állítás keretében elbírálni. Az ügyész feladata tehát megállapítani a bizonyítás akadálytalanságának feltételét. Az egyéb feltételek fennállása esetén ezért az ügyész akkor állíthatja bíróság elé a terheltet, ha megítélése szerint a bizonyítékok rendelkezésre állnak. Életszerű ugyanakkor, hogy a bírósági eljárásban az előző megítélés változhat, azaz a tárgyalás eredményéhez képest szükségessé válhat további bizonyítási eszközök felkutatása (pl. a tárgyaláson merül fel adat a terhelt elmeállapotára vonatkozóan, ezért igazságügyi szakértői vélemény beszerzése válik szükségessé).

A bíróság elé állítás feltétele, hogy a terhelt beismerje bűncselekmény elkövetését vagy a terheltet tetten éri. Beismerés alatt azt értjük, hogy a terhelt a bűncselekményt megvalósító valamennyi releváns tényt elismeri a hatóság előtt. Ez nem jelenti ugyanakkor a bűnösség beismerését is. A beismeréssel kapcsolatban a tárgyalás mellőzésével hozott végzésnél tett megállapítások megfelelően irányadóak. A terhelt beismerése mellett nem hagyható figyelmen kívül ugyanakkor, hogy a Be. 118. § (2) bekezdése alapján az eljáró hatóságok kötelessége, hogy a terhelt beismerése esetén is az azt alátámasztó egyéb bizonyítékokat beszerezzék és a bíróság elé tárják.¹⁸ Király Tibor tankönyve a felhívja a figyelmet arra, hogy tettenérésnek tekinthető, ha a terhelt cselekményét más személy észlelte, őt elfogta, a helyszínről való távozását megakadályozta, vagy ha az üldözés során állapították meg az elkövető személyazonosságát. A Be. 127. § (3) bekezdése szerint a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja, de a bíróság elé állításnak nem feltétele a tetten ért elkövetőnek az elfogása. Ide sorolható az is, ha a bűncselekményt technikai eszközzel rögzítették és az a hatóság rendelkezésére áll. A tettenérés és beismerés közötti különbség a külön eljárás szempontjából: tettenérés esetén az ügyész a terheltet bíróság elé állítja, amennyiben ennek a törvényben meghatározott egyéb feltételei megvannak. Tettenérés hiányában (a terhelt beismerése esetén) – az egyéb feltételek meglétekor is – az ügyész mérlegelésétől függ, hogy él-e a bíróság elé állítás lehetőségével.¹⁹ A Be. a bíróság elé állítás szabályai között az 518-520. §-aiban lényegében nem a nyomozásról rendelkezik, hanem elsősorban az ügyész feladatait rögzíti. A törvényi határidőre tekintettel a nyomozást gyorsan és egyszerűen kell lefolytatni. A nyomozó hatóság feladata ezért, hogy megteremtse azokat a feltételeket, amelyek között az ügyész a bíróság elé állítást megelőző feladatait teljesíteni tudja. A nyomozó hatóság a gyanú tárgyát képező

¹⁸ TÓTH M. (szerk.) (2009) 510-511.

¹⁹ KIRÁLY T. (2008) 618-619.

bűncselekmény jellegétől függően készíti el a jegyzőkönyvet a gyanúsított kihallgatásáról, ugyanakkor lehetősége van arra, hogy a tanúk kihallgatásáról, a szemléről, a lefoglalásról, a motozásról, illetve egyéb bizonyítási eljárásokról jelentést készítsen. Ebben megjelöli a beszerzett okiratokat, illetve egyéb hatósági eljárásban keletkezett bizonyítási eszközöket.

Az ügyész a közvádloi minőségéből fakadóan egyedül jogosult a tárgyalási eljárás formájának megválasztására, amely jogosultsághoz kötelezettséget ró az ügyészre: nyomozási szakban az ő feladata a törvény által előírt garanciális feltételek biztosítása, és kötelessége a bíróság értesítése mellett a tárgyalás előkészítése is. A Be. 518. §-ának (1) bekezdése az ügyész kötelességévé teszi, hogy a gyanúsítottal közölje, mely bűncselekmény miatt, milyen bizonyítékok alapján állítja bíróság elé. Ennek a közlésnek garanciális jelleget kell tulajdonítanunk, hiszen valójában a vádirat általános szabályok szerint kötelező kézbesítésének a helyettesítését szolgálja.

Az ügyész kötelessége az is, hogy gondoskodjon a terhelt megfelelő védelméről. A tárgyaláson ugyanis védő részvétele kötelező. Biztosítani kell ezért egyrészt, hogy a gyanúsított védőt hatalmazhasson meg, illetve ennek hiányában részére védőt kell kirendelni. A védelemhez való jog biztosítása azonban önmagában ezzel nem merül ki, mivel a terhelt őrizete esetén arról is gondoskodni kell, hogy a védő a gyanúsítottal a tárgyalás előtt beszélhessen, azaz az érdemi tárgyalásra felkészülhessenek. Bíróság elé állítás esetén sajátosan alakul a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések helyzete. A jogintézmény jellegéből következik az a törvényi előírás, amely a kényszerintézkedés időtartamát állapítja meg. A Be. 519. §-ának (2) bekezdése alapján ugyanis: *„A bíróság elé állítás előtt elrendelt személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés a bíróság elé állítás napján tartott tárgyalás befejezéséig tart.”* Ezen intézkedés ugyan nem módosítja az őrizetnek a Be. 126. § (3) bekezdésében meghatározott 72 órás időtartamát, ugyanakkor tekintettel van arra, hogy adott esetben szükség lehet a gyanúsított személyi szabadságának további elvonására, és ilyenkor az előzetes letartóztatás tartamára vonatkozó egyéb általános szabályok (Be. 131. §) nem alkalmazhatóak. Nincs ugyanis a tárgyalást megelőző bírói előkészítés, ugyanakkor a törvény előírásából egyenesen következik, hogy az elsőfokú tárgyalás szükségképpen véget ér, mielőtt az előzetes letartóztatás első egy hónapos határideje lejárna. Abban az esetben azonban, ha az iratokat az ügyészhez vissza kell küldeni, úgy a kényszerintézkedés tárgyában a bíróságnak kell határoznia. Az őrizetbe vétellel kapcsolatban a törvény egyértelművé teszi, hogy az részint a

bíróság elé állítás céljából is elrendelhető, azonban – az általános őrizet időtartamával egyezően – legfeljebb 72 óráig tarthat.²⁰ Herke Csongor tankönyvében felhívja a figyelmet arra, hogy ha a bíróság elé állítás feltételei fennállnak, akkor a bíróság elé állítás céljából a terhelt legfeljebb 72 óráig tartó őrizetbe vétele is elrendelhető, és ilyenkor nem kell vizsgálni az egyéb őrizetbe vételi okok meglétét.²¹ Az ismertetett esetben az ügyész indítványára a bíróság az általános szabályok szerint határoz a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedésekről. Az általános szabályokra történő utalás ebben az esetben a nyomozási bíróra irányadó szabályok alkalmazását jelenti. Bíróság elé állítás esetén ugyanis nem kerül sor vádemelésre, azaz nem teremődik meg a bírósági eljárásnak az alapja, következésképpen az ügy nyomozási, illetve vádemelési szakba kerül vissza. Vádemelést megelőzően pedig a nyomozási bíróra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A bíróságnak tehát úgy kell rendelkeznie, hogy az előzetes letartóztatás az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozandó határozatáig, de (általában) legfeljebb 3 hónapig tart (4/2007. Bkv.). A bíróság elé állítást megelőzően ugyanis már sor került az előzetes letartóztatás elrendelésére. Erre figyelemmel indokolt az iratoknak az ügyészhez történő visszaküldése esetén is ezen általános szabályokat alkalmazva meghatározni az előzetes letartóztatás időtartamát. Mindezen intézkedések érvényesek a lakhelyelhagyási tilalom és a házi őrizet esetében is.

A törvény értelmezése alapján azonban alappal következtethetünk arra, hogy a bíróság elé állítási eljárásban az ideiglenes kényszergyógykezelés nem kerülhet szóba, hiszen általában a kóros elmeállapot kérdése önmagában bonyolultabbá teheti az ügy megítélését, illetve lényegesen hosszabb bizonyítási eljárást követelhet meg, amely előkészítésére a törvény által előírt 30 nap aligha lehet elegendő.

Abban az esetben, ha az ügyész úgy találja, hogy a bíróság elé állítás feltételei nem állnak fenn vagy egyéb okból nem kívánja a gyanúsítottat bíróság elé állítani, akkor az általános szabályok szerint vádat emel, vagy az iratoknak a nyomozás továbbfolytatása érdekében a nyomozó hatóságnak küldi meg, illetve maga végzi el a szükséges nyomozási cselekményeket. A törvény rögzíti, hogy a Be.-nek a tárgyalás előkészítésére vonatkozó XII. fejezete bíróság elé állítás esetén nem alkalmazható. Mindebből az következik, hogy a tárgyalás előkészítésének alapvető feladata az ügyészre hárul, azaz neki kell gondoskodnia arról,

²⁰ TÓTH M. (szerk.) (2009) 511-512.

²¹ HERKE CS. (2012) 260-261.

hogy a vádlottat bíróság elé állítsák, valamint a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak. A Be. az ügyész elsődleges feladatává teszi a bíróság haladéktalan értesítését, amennyiben a vádlottat bíróság elé kívánja állítani. Ebben az esetben a bíróság nyomban kitűzi a tárgyalás határnapját. Az ügyész előkészítő feladatából nem következik ugyanakkor, hogy az ő feladata lenne a tárgyalás kitűzése, ilyen jogköre ugyanis a vádhatóságnak nincs. Az ügyész értesítését követően ezért a bíróságnak – a jogintézmény jellegére tekintettel – nyomban ki kell tűznie a tárgyalási határnapot.

A törvény 520. §-a lehetőséget biztosít az ügyész számára ahhoz, hogy a nyomozó hatóság segítségét is igénybe vegye. Ebben a körben utasítást adhat a gyanúsított bíróság elé állítására, illetve a védő rövid úton történő megidőzésére. Az ügyész felelőssége ugyanis, hogy a tárgyaláson jelen legyenek azok, akiknek részvétele kötelező, illetve jelen lehessenek mindazok, akiknek a részvétele nem kötelező, de azt a törvény lehetővé teszi. A bíróság elé állítás külön eljárásra vonatkozó jellege azonban nem változtat azon az alapvető tényen, hogy a bíróságnak a tárgyaláson a büntetőjogi főkérdések tárgyában kell döntenie. A tárgyalás maga tehát – az eltérő szabályok betartása mellett – az általános szabályok szerint folyik. Az alapelvek között a Be. 2. §-ának (1) bekezdése a bírósági eljárás alapjának a vádat jelöli meg. A bíróság elé állítás során az ügyész nem készít szabályszerű vádiratot. A Be. 522. § (2) bekezdése alapján a vádat az ügyész szóban terjeszti elő. Ezen törvényi előírás azonban nem jelenti azt, hogy az ügyész indítványát valamilyen formában ne foglalná írásba, ugyanis a gyanúsított bíróság elé állításáról rövid feljegyzést készít. Ez a vádirathoz hasonlóan tartalmazza a gyanúsított nevét, személyi adatait, a bűncselekményre vonatkozó történeti tényállást és a minősítést (2/1999. (ÜK. 2.) LÜ utasítás 70. §). A külön eljárásunkban a feljegyzés helyettesíti a vádiratot, melynek egy példányát az ügyész a vád előterjesztésekor mind a bíróságnak, mind a védőnek átadja.

A törvény nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy az általános feltételek között maradván az ügyész a vádat az általános szabályok szerint módosítsa. A szóbeli vád, illetve feljegyzés kapcsán meg kell jegyezni, hogy az általános szabályok szerint a vád tárgyát képező tényállás ügyészi minősítése ezen eljárás keretében sem köti a bíróságot. A vádelv általános szabálya alapján kizárólag a történeti tényállás, illetve a terhelt személye határozza meg a bíróság döntésének korlátait. Mindebből következik, hogy a bíróságnak ezen eljárásban is kötelessége vizsgálni, hogy a cselekmény hogyan minősülhet. Súlyosabb minősítés esetén ugyanis, amennyiben a törvényi büntetési tétel a nyolcévű szabadságvesztést meghaladja, úgy bíróság elé állítás lefolytatására nincs törvényes lehetőség, az iratokat az

ügyésznek vissza kell küldeni, ugyanis az áttétel általános szabályai nem alkalmazhatóak.

A törvény meghatározza a részt vevők körét. Az 522. § (1) bekezdése alapján a tárgyaláson az ügyész és a védő részvétele kötelező. Ez a szabály akkor is kogens, ha egyébként az általános rendelkezések ezt nem írják elő. Ezen előírás független a terhelt akaratától is, nincs helye ennek az eljárásnak abban az esetben sem, ha a vádlott nem tart igényt a védő közreműködésére. A törvény konkrétan nem mondja ki, de egyértelműen következik rendelkezéseiből, hogy a tárgyalást a terhelt távollétében sem lehet megtartani. Ezen külön eljárás lényege ugyanis a terhelt bíróság előtti – akár akaratával ellentétes – megjelenése. Amennyiben a tárgyalást akár a terhelt, akár az ügyész, illetve védő távollétében folytatják le, úgy abszolút eljárási szabálysértés történik, melynek következménye a hozandó határozat rendes vagy rendkívüli perorvoslati eljárásban történő megsemmisítése.

A lefolytatandó tárgyalásra egyébként az általános szabályok alkalmazandóak. A Be. 523. §-ának (1) bekezdése szerint a vádlottat és a tanút a tanács elnöke hallgatja ki. Ebből a rendelkezésből természetesen nem következik, hogy az erre jogosultak ne tehetnének fel kérdéseket, illetve ne tehetnék meg észrevételeiket, indítványukat. A bíróságnak a tényállás megállapításához szükséges valamennyi bizonyítékot fel kell tárnia és értékelési körébe kell vonnia. Továbbra is érvényes a Kúria erre vonatkozó álláspontja, amely szerint: *„A vádról való döntés alapjául szolgáló tényállás tisztázását célzó bizonyítási eljárás biztosíték jellegű szabályainak a figyelmen kívül hagyása olyan eljárási szabálysértés, amely lényegesen befolyásolja az ítéletet, ezért nem tekinthető törvényesnek.”* Következik ebből az is, hogy ha a vádlott a tárgyaláson a vallomástételt megtagadja, úgy nem mellőzhető a korábbi vallomásának a Be. 291. § (1) bekezdése szerinti felolvasása, illetve bizonyítási eszközként történő felhasználása. Nem tekinthet el a bíróság a sértett és az egyéb tanúk tárgyaláson történő kihallgatásától sem, illetve a tárgyalás anyagává kell tennie, értékelnie kell az okirati bizonyítékokat is. Az elsőfokú bíróság ugyanis a külön eljárás során csak a bizonyítás teljes lefolytatása után lesz abban a helyzetben, hogy törvényesen dönthessen a terhelt büntetőjogi felelősségéről. A törvény ugyanakkor nem korlátozza az ügyész törvényes lehetőségeit sem. Ennek kapcsán joga van a vád elejtésére, a vád módosítására, illetve a Be. 524. §-a alapján a vád kiterjesztésére is. A törvény azonban ezt korlátok közé állítja, mivel ezen intézkedés alkalmazásának abban az esetben lehet helye, ha a kiterjesztett vád szerinti bűncselekményre is fennállnak a külön eljárás

feltételei. Egyébként a bíróság kötelessége, hogy az iratokat az ügyésznek visszaküldje.

A vád tárgyává tett cselekmény minősítése a bíróságot nem köti. Ezen túlmenően azonban a bíróságnak kötelessége mind a tárgyalás megkezdése előtt, mind pedig azt követően az eljárás feltételeinek fennálltát vizsgálni. A törvény általános rendelkezése, hogy ha a bíróság ezek hiányát észleli, úgy az iratokat az ügyésznek köteles visszaküldeni. Ezt kell tennie – érdemi tárgyalásba bocsátkozás nélkül – amennyiben hatáskörének vagy illetékességének hiányát észleli, ezeket ugyanis hivatalból kell vizsgálnia.

A tárgyalás megkezdésének azt az időpontot tekinthetjük, amikor a tanács elnöke (egyesbíró) megállapítja, hogy a tárgyalás bíróság elé állításban történő megtartásának nincs akadálya, és ezért a vádlott kihallgatását megkezdi. A tárgyalás megkezdését követően előfordulhatnak olyan körülmények, amelyekre tekintettel az eljárás folytatása nem akadályozott, de az első tárgyaláson nem lehet ügyszózatot hozni, ily módon szükségessé válhat a tárgyalás elnapolása. Annak érdekében azonban, hogy a külön eljárás gyorsítást szolgáló jellege, célja ne sérüljön, a törvény korlátot állít fel: a bíróság a tárgyalást egy alkalommal és legfeljebb csak nyolc napra napolhatja el. Ha ezen időtartamban, illetve a következő második tárgyaláson nem lehet ügyszózatot hozni, úgy elkerülhetlenné válik az iratoknak az ügyészhez történő visszaküldése. Ha a tárgyaláson felvett bizonyítás alapján további bizonyítási eszközök beszerzése válik szükségessé, úgy az ügyészt kell megkeresni ennek érdekében. Abban az esetben azonban, ha a megkeresésben foglaltak teljesítése nyolc napon belül nem lehetséges, a tárgyalás nem folytatható, az iratokat szintén vissza kell küldeni az ügyésznek. Életszerű, hogy a tárgyalás megkezdése után is adódhat olyan helyzet, melynek következtében szükségessé válik az iratoknak az ügyészhez történő visszaküldése:

- a bűncselekmény elkövetésétől a bíróság elé állításig több mint 30 nap telt el;
- a bíróság a bizonyítás eredményéhez képest észlelheti hatáskörének, illetékességének hiányát;
- eltérően minősítheti a bűncselekményt, méghozzá olyan törvényi tényállás alapján, amelynek büntetési tétele a nyolcévi szabadságvesztést meghaladja;

– a vád kiterjesztésének szükségessége merül fel, azonban az ügygel összefüggő olyan bűncselekményre, amelyre a bíróság elé állítás feltételei nem állnak fenn;

– mindez érvényes a vád módosítására is;

– lehetetlenné, illetve a büntetőjogi főkérdések eldöntése szempontjából eredménytelenné válhat a bizonyítás, továbbá felmerülhet további bizonyítási eszközök felkutatásának igénye, illetve a bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre. Ez feltételezi, hogy a szükséges bizonyítást sem a bíróság elé állítás során megkezdett első tárgyaláson, sem az egyszeri halasztott tárgyaláson nem lehetett elvégezni. Abban az esetben ugyanis, ha ismételt, azaz újabb elnapolás szükséges, vagy a tárgyaláson felvett bizonyítás eredményének megfelelően további bizonyítási eszközöket kellene felkutatni –, ami azonban csak az ügyész megkeresése útján lehetséges –, és erre figyelemmel a tárgyalás nyolc napon belül nem folytatható, az iratokat szintén az ügyésznek kell visszaküldeni. Ha a bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre, a külön eljárás egyik feltétele hiányzik, és a bíróság elé állítás célja – a gyors elbírálás – sem valósulhat meg. A bizonyítékokat ezen eljárásban az ügyész köteles beszerezni és a tárgyaláson a bíróság rendelkezésére bocsátani.

A 4/2007. számú BKv. ugyanakkor egyértelművé teszi, hogy a bíróság azon okból nem küldheti vissza az iratokat az ügyésznek, hogy álláspontja szerint az általános feltételek közül az ügy egyszerű megítélése, a tettenérés vagy a beismerés hiányzik. A bíróság erre vonatkozó eltérő álláspontja alapján is köteles lefolytatni a tárgyalást. A bíróság elé állítás csak azokban az esetekben járhat eredménnyel, azaz ügydöntő határozat meghozatalával, ha valamennyi, az ügyben szükséges releváns bizonyítási eszköz rendelkezésre áll, illetve azok egyszeri napolás útján beszerezhetőek. Ezekben az esetekben a törvény lehetőséget, illetve köteleességet állít fel a bíróval szemben, nevezetesen az iratoknak az ügyészhez történő visszaküldését. Amennyiben a bíróság az iratok visszaküldését elmulasztja, úgy abszolút eljárási szabálysértést követ el. A törvényi előfeltételek hiányát a másodfokú eljárásban is észlelni kell, és ebben az esetben az első fokon hozott határozat hatályon kívül helyezésére kerül sor. Az ismertetett különbségeken kívül a büntetőjogi főkérdések eldöntése szempontjából nincs különbség az általános eljárás és a bíróság elé állítás között.²²

²² TÓTH M. (szerk.) (2009): 511-517.

Eljárás a távol levő terhelt ellen

Az eljárás a távol levő terhelt ellen (a továbbiakban: távollétes eljárás) jogintézményének történetéről Király Tibor tankönyve azt állapítja meg, hogy a magyar szabályozás történetében nincsenek közvetlen jogi hagyományai, és alkalmazása – elsősorban a külföldi ítélet elismerése kapcsán – a nemzetközi jogban is viták forrása. A legtávolabbi gyökeret a római jogból ismert makacssági eljárás (*requisitio et adnatio*) jelenti, melynek során azonban klasszikus értelemben nem lehetett büntetést kiszabni, a szándékosan távolmaradó terheltet „jogvesztéssel” és vagyon elkobzással lehetett sújtani. A szankcióként alkalmazandó makacssági eljárást a francia *Code d’instruction Criminelle* avatta főszabállyá 1808-ban, de alkalmazására inkább csak a kiemelt súlyú bűncselekmények elbírálásakor került sor. A XVIII. század végi, XIX. század eleji liberális jogfejlődés – mivel ennek egyik jellemzője éppen a terhelt jogainak erősítése, a „titkos” eljárások kiiktatása volt – gátat vetett a jogintézmény térhódításának. A jogtudomány jeles művelői a terhelt személyes jelenlétében a védelemhez való jog kiteljesedését látták, és ezzel nem volt összeegyeztethető az *in contumaciam* eljárás. A XX. század második felében megnövekedett a bűnözés, ugyanakkor a határok átjárhatósága, a technikai fejlődés a terhelték számára mind gyakrabban lehetővé tette a felelősségre vonás végleges elkerülését. A nemzeti jogok lassanként – mind szélesebb körben – kezdték elismerni a terhelt távollétében történő eljárások a lehetőségét (Olaszország, Hollandia, Franciaország, Anglia). Magyarországon 1999-ben iktatták be az 1973. évi I. törvénybe a jogintézményt, és jelentősebb változtatásokkal ugyan, de a hatályos Be. is ezt a szabályozást vette át.²³ 2002. március első napjától ismeri eljárási törvényünk a távol levő terhelttel szembeni eljárás lehetőségét.²⁴

A terhelt távollétében folytatott eljárásra különböző okok vezethetnek. Különbőség van a között, hogy erre a terhelt beleegyezésével kerül sor (pl. Be. 586-587. § biztosíték letétbe helyezésekor) vagy a távollét a terhelt állapotával függ össze (kóros elmeállapot), illetve makacssága (az eljárástól való szándékos távolmaradása) indokolja az eljárás ilyen módon való lefolytatását. Eltérést jelent az is, hogy a terhelt távollétében az eljárás egésze vagy csak egy része folytatható-e le. A terhelt távolléte, illetőleg ismeretlen helyen tartózkodása nem akadály a nyomozásnak, sőt az éppen a terhelt személyének, hollétének a megállapítására és kézre kerítésére irányulhat. A távollévő terhelt elleni eljárás, mint probléma, a

²³ KIRÁLY T. (2008): 621-622.

²⁴ TÓTH M. (szerk.): uo. 540.

bírósági eljárással, a tárgyalással és az ítélettel kapcsolatban áll elő. Ha ugyanis a vádlott távol van, nem gyakorolhatja az őt megillető processzuális jogokat, illetve ha büntetést szabnak ki rá, akkor az nem lesz végrehajtható. Az ilyen eljárásban nem jön létre személyes kontaktus a bíró – a vádlott – a tanúk között, emiatt részben a szóbeliség, valamint a közvetlenség is csorbát szenved. Az okoktól függetlenül a terhelt távolléte nem vezethet az eljárási garanciák elenyésztéséhez, mi több, a terhelt eljárástól való távolléte fokozott biztosítékok beépítését indokolja. Ezek állhatnak például abban, hogy a terhelt számára kötelező védő kirendelése, a terhelt részére – kézre kerülése után – biztosított az „extra” jogorvoslat lehetősége, amely párosulhat azzal, hogy a korábban kiszabott büntetés végrehajtását a bíróság felfüggeszti. A terhelt távollétében folytatott eljárásnak és az ítéletnek – amennyiben a távollét a vádlott makacsságára vezethető vissza – lehet olyan hatása, hogy a távol lévő vádlott (illetve az elítélt) jelentkezik a bíróságon avégből, hogy tisztázza magát vagy legalábbis a védekezését előadhassa egy új, kedvezőbb ítélet reményében. Lehet azonban olyan hatása is, hogy a terhelt végleg kivonja magát az eljárásból, illetőleg elrejtőzik az igazságszolgáltatás elől, és így az ítélet végső sorom végrehajthatatlan lesz. Elsősorban az eljárás megismétlésének kilátásba helyezése lehet az az eszköz, amely a terheltet az első megoldás követésére inspirálhatja. Ezt az álláspontot tükrözi az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (75) 11. számú ajánlása és az 1994. évi törvénnyel kihirdetett, a Párizsban 1957. december 13-án kelt európai kiadatási egyezmény.²⁵

A távollevő terhelttel szembeni eljárásra az ismeretlen helyen tartózkodó és a külföldön olyan helyen tartózkodó vádlottal szemben kerülhet sor, ahol nincs helye kiadatásnak, vagy a kiadást megtagadták, és a büntetőeljárás felajánlására nem került sor. Bármely bűncselekmény miatt lehetőség van a távollétes eljárásra, ha ezt az ügyész indítványozza. A bíróság ügydöntő határozatot hoz az általános szabályok szerint, ennek során bűnösséget állapíthat meg és büntetést szabhat ki, illetve intézkedést alkalmazhat vagy felmentheti a vádlottat, illetve megszüntetheti az eljárást. Látható, hogy az ismeretlen helyen, illetve külföldön tartózkodó terhelttel szemben nem csupán azokat az intézkedéseket kell megtenni, amelyek a kézre kerítésére szükségesek, hanem teljes bizonyítási eljárást kell lefolytatni, melynek során a bizonyítási eszközöket fel kell deríteni és rögzíteni kell, éppen úgy, mintha a jelen lévő terhelttel szemben folya az eljárás.

²⁵ KIRÁLY, T. (2008) 622-623.

A távollétes eljárás törvényi szabályozása és annak gyakorlati alkalmazása számos olyan problémát vet fel, melynek kapcsán nem teljes mértékben, illetve nem minden esetben érvényesülnek az eljárás gyorsítását célzó elvárások. A törvény ugyanis – szükségszerűen – olyan garanciákat épít be az eljárás menetébe, amelyeknek a terhelt érdekét védő alkalmazása hátráltatja az eljárás mielőbbi befejezését. A bizonyítási eljárás egészének megismétlése, az első- és másodfokú bíróság ítéletének hatályon kívül helyezése és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítása, nem különben pedig a perújítási eljárás lefolytatása lényegesen hosszabb eljárást eredményez, mint az, amelyet a terhelt jelenlétében folytatnak le az elejétől kezdve, azonban az igazságszolgáltatásba vetett bizalom megerősítését szolgáló intézmény lehet ez az eljárási forma. A távollétes eljárás feltételei Tóth Mihály tankönyve alapján:

- a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre;
- következtetni lehet arra, hogy a terhelt megszökött vagy a nyomozó hatóság, ügyész elől elrejtőzött, azaz távolléte önhibájából ered;
- a terhelttel szemben kibocsátott elfogatóparancs a vádemelési eljárás megindulásáig nem vezetett eredményre;
- a terhelt külföldön tartózkodik és kiadatásának nincs helye, illetőleg kiadatását megtagadták és a büntetőeljárás átadására sem került sor;
- a vádemelésnek nincs akadálya;
- a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése nem teszi kizárttá a külön eljárás lefolytatását;
- az ügyész indítványozza a távollévő terhelttel szembeni eljárást.

Vannak azonban olyan külön eljárások, ahol kizárt a távollétes külön eljárás alkalmazása. Ilyen a bíróság elé állítás, illetve a lemondás a tárgyalásról, mivel ezekben az eljárásokban szükségszerű a terhelt jelenléte. Nem alkalmazható együttesen a tárgyalás mellőzése és a távollétes eljárás sem. Az említett intézmények párhuzamos alkalmazása fogalmilag kizárt, mivel a tárgyalás mellőzése feltételezi a terhelt meglétét. Együtt alkalmazásról kizárólag abban az esetben beszélhetünk, ha a tárgyalás mellőzésével meghozott végzés után válik ismeretlenné a terhelt tartózkodási helye. Az ügyész ebben az esetben tárgyalás tartását kérheti, és e mellett indítványozhatja a Be. XXV. fejezete szerinti eljárás lefolytatását. Ebben az esetben ugyanis az eredetileg tárgyalás

mellőzésével indult eljárás a távollétes eljárás szabályai szerint folyik tovább. Kizárt a távollétes eljárás fiatalkorú terhelt elleni eljárásban, ugyanis a tárgyalásnak a fiatalkorú vádlott távollétében történő megtartása ellentétben állna a fiatalkorú elleni büntető eljárás sajátos elveivel. Ugyanígy rendelkezést tartalmaz a törvény a magánvádra és pótmagánvádra indult eljárások esetén. Sem a magánvádló, sem a pótmagánvádló nem indítványozhatja az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben a bírósági eljárást.

<i>külön eljárások</i>	fiatalkorúak elleni eljárás	magánvádas eljárás	bíróság elé állítás	lemondás a tárgyalásról	tárgyalás mellőzése
távollétes eljárás	nem	nem	nem	nem	főszabály: nem

A jogalkotó ugyanakkor a külön eljárás szabályozása során számos eljárási garanciát épített be a törvénybe, amelyek módot és lehetőséget biztosítanak a terhelt számára, hogy az akaratától függetlenül ellene folyamatban lévő, lefolytatott vagy jogerősen befejezett ügyben részt vegyen, érdemi védekezést terjesszen elő. A garanciák eszerint:

- csak ügyészi indítvány alapján folytatható távollétes eljárás;
- az ügyész és a védő részvétele kötelező;
- az eljárás során mindig igazolni kell, hogy a terhelt tartózkodási helye a hatóságok minden erőfeszítése mellett is ismeretlen maradt;
- ha a terhelt tartózkodási helye ismertté válik az eljárás során, biztosítani kell számára eljárási jogainak gyakorlását (jogorvoslat, tárgyalás megisméltése, perújítás);
- csak akkor van helye a külön eljárásnak, ha a vádlottal szemben a legsúlyosabb eljárási intézkedést, az elfogatóparancsot bocsátották ki, és ez alapján is megalapozottan feltehető, hogy a terhelt szökésben van, illetve a hatóság elől elrejtőzött;
- nincs törvényi akadálya a vádemelésnek, és azt a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése nem zárja ki;
- a fentiek esetében is csak és kizárólag szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt indult nyomozás esetén van helye a terhelt távollétében lefolytatott eljárásnak.²⁶

²⁶ TÓTH M. (szerk.) (2009): 543-544.

Király Tibor tankönyve hangsúlyozza, hogy a Be. a távollévő terhelt elleni külön eljárások között két, eltérő okra visszavezethető formát szabályoz:

- az ismeretlen helyen tartózkodó és
- az ismert helyen, külföldön tartózkodó terhelt távollétében történő büntetőeljárást.

Bár a kétféle eljárás indokai eltérőek, az eljárás lefolytatásában és a terhelt utólagos perorvoslati lehetőségében nincsenek alapvető különbségek.²⁷

Fiatalkorúak elleni büntetőeljárás

A fiatalkorúakkal kapcsolatban mindenekelőtt a személyi kört kell tisztázni. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 105. §-a szerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, de a 18. életévét nem töltötte be.

Király Tibor tankönyve a fiatalkorúak elleni eljárás sajátosságainak jogpolitikai okait a terhelt személyiségére vezetik vissza, ugyanis a fiatalkorú fizikai, értelmi, erkölcsi adottságaiban még kifejeletlen személyiség, amelyen a büntetőeljárás sokat ronthat vagy javíthat.

A magyar szabályozás mindig is élen járt a fiatalkorúakra vonatkozó külön anyagi és eljárásjogi rend megalkotásában. A sort a Csemegi-kódex nyitotta meg, amelynek rendelkezéseihez igazodva a Bp. módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvénycikk (I. Bn.) a fiatalkorúak speciális kezelésére vonatkozóan kikényszerítette az ügyintézésben közvetlen hatást kifejtő alacsonyabb rendű normák – köztük a 27100/1909. I.M. számú kir. igazságügyminiszteri rendelet – megalkotását. A fiatalkorúak bíróságáról szóló 200003/1908. számú I.M. kir. igazságügyminiszteri rendelet, majd az 1913. évi VII. törvénycikk (Fb.) megteremtette a fiatalkorúak bírója intézményét. A modern kor szabályozásában az 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet (Ftvr.) a végrehajtására kiadott rendelettel együtt olyan, a fiatalkorúakra vonatkozó koherens normarendszert alkotott, amely a későbbiek során, a büntetőeljárás „folytonos egyszerűsítése” címén sem volt megkerülhető. Az 1966. évi 16. számú törvényerejű rendelettel módosított 1962. évi 8. számú tvr. (I. Be.) jogtechnikai értelemben is megszüntette a fiatalkorúakra vonatkozó külön szabályozást és saját rendszerébe integrálta a fiatalkorúakra vonatkozó

²⁷ KIRÁLY T. (2008): 623.

külön rendelkezéseket. Ezzel deklarálta, hogy a fiatalkorúak elleni eljárás része az egységes büntetőeljárásnak, arra a büntetőeljárás törvény más rendelkezései is irányadók, de elismerte, hogy az életkornak a büntetőeljárás rendszerében is olyan szerepe van, amely indokolja az általános szabályoktól való eltérést. Ezen alapkoncepcióban mind a mai napig nem történt változás.

Mindez megfelel a nemzetközi trendnek, szoros rokonságot mutat más államok szabályozásával és összhangban áll a nemzetközi egyezményekkel is. Utóbbiak közül kiemelendők: az ENSZ-nek a fiatalkorúakat illető igazságszolgáltatással kapcsolatos minimális szabályokat tartalmazó gyűjteményéről szóló határozata (ún. Pekingi Szabályok), a gyermekek jogairól szóló, New Yorkban kelt egyezmény, az ENSZ Közgyűlésének a fiatalkori bűnözés megelőzésével kapcsolatos határozata (Rijadi Irányelvek), valamint az Európa Tanács ajánlásai.

A büntetőeljárás hangsúlyozott célja tehát a fiatalkorú törvénytisztelő életmódra való nevelése, ezért az eljárás jogi környezete is ennek megfelelően alakítandó ki. Az általános tapasztalat alapján feltehető, hogy a nevelés iránt fogékonyabb a gyermekkorhoz közelebb álló fiatalkorú, különösen akkor, ha családi, társadalmi környezete is kedvező, mint a részben már saját maga által kialakított magatartásmintákat követő, a felnőttkor küszöbén álló terhelt. A törvény ezzel is számol, amikor a fiatalkorú érdekében a büntetőeljárással párhuzamosan más intézkedések foganatosítását is lehetővé teszi (Be. 447. § (2) bek.: gyámhatósági intézkedés, fiatalkorú nevelését, gondozását vagy felügyeletét elmulasztó személlyel szembeni intézkedés). A fiatalkorú törvényes képviselője nem mindig azonos a terhelt tényleges gondozását ellátó személlyel. Példa erre a gyámság alatt álló intézeti elhelyezett terheltek esete.²⁸

A törvényes képviselőkön kívül a fiatalkorúak elleni eljárás résztvevője lehet az eseti gondnok. Eseti gondnokot akkor kell kirendelni a fiatalkorú részére, ha

- a bűncselekményt a törvényes képviselő a fiatalkorúval együtt követte el;
- a törvényes képviselő érdekei ellentétesek a fiatalkorúéval;
- a törvényes képviselő a jogainak a gyakorlásában akadályozva van;
- a fiatalkorúnak nincs törvényes képviselője;

²⁸ Király, T. (2008) 592-596. oldal

- nem állapítható meg, hogy ki a törvényes képviselő.²⁹

A fiatalkorú terhelt kihallgatása és vallomása különösen akkor lehet problematikus, ha felnőtt korú tettestársak befolyása alatt állt vagy áll, amire kiváltképp a beismerő vallomás értékelésénél kell figyelemmel lenni. Nem ritka eset ugyanis, hogy a felnőtt bűnelkövetők a büntetlen előéletű fiatalkorú terheltet használják fel saját magatartásuk mentésére. Kedvezőtlen hatással lehet a fiatalkorú vallomástételére, illetve vallomásának valóságtartalmára a tárgyalás nyilvánossága, a hallgatóság összetétele. Ezért teszi lehetővé a törvény a nyilvánosság kizárását az általános rendelkezéseken túl is.

A fiatalkorúak ügyeiben figyelembe veendő speciális szabályok célja, hogy már maga az eljárás is nevelő, a fiatalkorúak helyes irányú fejlődését előmozdító szerepet tölthessen be. Ebből a szempontból a szigorú, formalizált szabályok szerint folyó tárgyalás szerepe különösen jelentős. A helyesen vezetett tárgyaláson a különböző eljárási cselekmények foganatosítása különösen alkalmas arra, hogy a vádlottat szembesítse az egyszerű „helytelen magatartás” és a bűncselekmény közötti különbséggel. A fiatalkorú terheltekkel szembeni külön eljárás indokai egyben megmagyarázzák más külön eljárások párhuzamos alkalmazásának kizárását: a fiatalkorú vádlott *távollétében* a tárgyalás nem tartható meg, nincs helye *tárgyalásról lemondásnak*, *magánvádra* nem indítható fiatalkorú ellen eljárás és a *pótmagánvádló* fellépése, valamint a *kiemelt jelentőségű ügyek* szabályai közül is kizárt egyes rendelkezések alkalmazása.

Fiatalkorúval szemben alkalmazható a tárgyalás mellőzésével büntetés kiszabását lehetővé tevő eljárás. Az általános eljárás szabályaihoz képest különbséget jelent, hogy az egyéb jogosultakon kívül – a fiatalkorú hozzájárulása nélkül – a törvényes képviselő is kérheti tárgyalás tartását. Katonai büntetőeljárásban fiatalkorúval szemben sem alkalmazhatóak a fiatalkorúak elleni eljárásra vonatkozó külön szabályok.

A Be. 465. § alapján a bíróság javítóintézeti nevelést bűnösséget megállapító ítéletben rendel el. A törvénynek e külön – a Be. 330. §-t kiegészítő – rendelkezésére azért van szükség, mert a bűnösséget megállapító ítéletre vonatkozó általános szabályok között a szankciók felsorolásában nem szerepel a javítóintézeti nevelés. E pótlólagos rendelkezés nélkül a bíróságnak végzésben kellene javítóintézeti nevelést elrendelnie, míg például a próbára bocsátást ítéletben mondja ki. Az eljárás során hozott határozatokat egyébként a törvényes képviselővel, az

²⁹ HERKE CS. (2012): 248.

ügydöntő és személyi szabadság korlátozásáról szóló határozatot a gondozóval is közölni kell. A gondozóval való közlés azonban nem biztosít számára önálló jogorvoslati jogot, kizárólag a fiatalkorú tényleges felügyeletét ellátó személy tájékoztatását szolgálja.

A fiatalkorúak elleni büntetőeljárást szabályozó fejezet további sajátossága, hogy a fiatalkorúakkal kapcsolatos különleges eljárásokról is tartalmaz rendelkezéseket: a javítóintézeti nevelés elrendelése, a pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre, a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás megszüntetése és egységes intézkedés elrendelése kapcsán. Amennyiben a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás megszüntetésére az ideiglenes elbocsátás hatálya alatt elkövetett újabb bűncselekmény miatt kerül sor, az újabb ügyben eljáró bíróság jogosult a döntés meghozatalára, és ez már nem szükségképpen a fiatalkorúak bírósága. Az egységes intézkedés az összbüntetésbe foglalás sajátos esete. Alkalmazására akkor van mód, ha a terheltet több ízben ítélik – még végre nem hajtott – javítóintézeti nevelésre.³⁰

A fiatalkorúak elleni eljárás bizonyítási, eljárási sajátosságait Tóth Mihály tankönyve a következő pontokban foglalta össze:

- a fiatalkorú életkorát közokirattal kell bizonyítani;
- környezettanulmányt kell beszerezni, amely tartalmazza a fiatalkorúról – a közoktatásról szóló törvény falhatalmazása alapján – az intézmény által nyilvántartott adatokat vagy a munkahely által adott tájékoztatást (a környezettanulmányt a pártfogó készíti el, ehhez a rendőrség közreműködését igénybe veheti);
- poligráf nem alkalmazható fiatalkorúval szemben;
- a vádemelést fiatalkorú esetében 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb fenyegetettségű bűncselekmény esetén el lehet halasztani és nem írható elő „közjótétel”;
- a tárgyalás nyilvánossága a fiatalkorú érdekében is kizárható és a tárgyalás azon részei, amelyek a fiatalkorú helyes irányú fejlődését károsan befolyásolhatják, a fiatalkorú távollétében tarthatóak meg;
- a fiatalkorúak elleni eljárásban nem kerülhet sor a „*felek általi kikérdezésre*”;
- az eljárás során hozott fontosabb határozatokat a törvényes képviselővel és a gondozóval is közölni kell;

³⁰ KIRÁLY T. (2008): 596-600.

- a fiatalkorú javítóintézeti nevelését ítélettel rendelik el, ebben – noha intézkedésről van szó – sor kerülhet bűnösség kimondására is;
- fiatalkorú ügyében nem kerülhet sor magánvádas vagy pótmagánvádas eljárásra, nem folytatható külön eljárás a terhelt távollétében és nincs helye tárgyalásról lemondásnak.³¹

Herke Csongor kiegészíti a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás feltételeinek és határeseiteinek magyarázatát egy táblázattal.

Feltétel: a terhelt a bűncselekmény elkövetése idején a 12. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem		
Időbelileg vegyes ügy: ha a terhelt az elbírálás idejére felnőtté válik, de az elkövetéskor még fiatalkorú volt	Bűnhalmazat: ha ugyanazon terhelt ellen felnőttkorban és fiatalkorban elkövetett bűncselekményeket bírálják el	Társtettség: a terheltek között fiatalkorú és felnőtt is van
<i>a fiatalkorúak elleni eljárás szabályait kell alkalmazni</i>	<i>rendes eljárás szabályait kell alkalmazni</i>	<i>„csonka” fiatalkorúak elleni eljárás</i>

A „csonka” fiatalkorúak elleni eljárás azt jelenti, hogy csak a fiatalkorúakra nézve kell a speciális szabályokat betartani, a felnőttre vonatkozóan nem. Egyes szabályok – pl. a bíróság összetétele, fiatalkorúak ügyésze – tekintetében a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések kiterjednek a felnőtt terheltekre is. Más szabályok – pl. kötelező védelem, kötelező bizonyítási eszközök – viszont csak a fiatalkorúakra vonatkoznak.³²

Felhasznált irodalom

HERKE CS. (2012): Büntető eljárásjog, Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó

KIRÁLY T. (2008): Büntetőeljárás jog, Budapest: Osiris Kiadó

TÓTH M. (szerk.) (2009): Büntető eljárásjog, Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

³¹ TÓTH M. (szerk.) (2009): 556-557.

³² HERKE CS. (2012): 247.

Jogszabályok

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.)

2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről (Btk.)

The most common criminal procedures in the Hungarian criminal procedure law - based on the criminal books

Summary

The special procedures system of the operative statute of criminal procedure (XIX Act of 1998.) is based on general rules, but in some cases it defines special rules considering the offender and the crime, as well as the acceleration and simplification claims. The special procedures raise the question: to what extent are we willing to accelerate and simplify it, without the grievance of the guaranteed procedure. Among the special procedures, the trial without hearing is the most frequent (20% of the judgements). The conduct trials in the absence of the defendant and extraordinary proceedings are served as relieves for the general procedures, although in smaller proportion. Juvenile procedure is special considering the age of the defendant.